

Νὰ ὑπάρχει Θεός;

Κάπου θὰ ὑπάρχει κάποιος Θεός—στὸν οὐρανὸ πάνου, στὰ καταβάθα τῆς γῆς, στὴν ψυχὴ μας μέσα, στὴ φύση ἐλοτρόγυρα—παντοῦ καὶ πουθενὰ θὰ ὑπάρχει, φαίνεται, κάποιος Θεός πού ὁ φτωχὸς ὁ μουεζίνης ξελαρυγγιάζεται φωνάζοντας τονε 'Αλλάχ καὶ πού ἐγὼ σιγαλὰ σιγαλὰ τονε λέω—καὶ τὸν παρακαλιέμαι—'Ελπίδα.

2

ΧΑΝΟΥΜΑΚΙ

Πατημασιές ἀκούγονται στὸ στενοσόκακο. Πότε βαριές, πότε ἀνάλαφρες. Καὶ πότε ντούγκ! ντούγκ! ἢ ἀντικρυνὴ πορτοῦλα.

Ἐπετιέμαι καὶ κρυφολέπω μὲς' ἀπὸ τοὺς βαριούς μπερντέδες. Κάποιος χτυπάει τὴν πόρτα. Ἡ πόρτα δὲν ἀνοίγεται. Μιά φωνούλα γλυκιὰ ἀπὸ μέσα ρωτάει, μιὰ φωνὴ βαριά ἀπ' ὧς ἀποκρίνεται, κ' ὕστερα σιωπὴ κ' ἐρημιὰ στὸ στενοσόκακο.

Καὶ πάλι ντούγκ! ντούγκ! Καὶ πάλι ἐγὼ στὸ μετερίζι μου, πίσω ἀπὸ τοὺς βαριούς μπερντέδες.

Τούτῃ τῇ φορὰ δὲ χτυπάει ἀντρας' χτυπάει γυναίκα, χανούμισσα. Καὶ ἡ πόρτα μισανοίγεται, καμιά φορὰ ἀνοίγεται καὶ διάπλατα, κ' ἕνα κεφάλαι τετράξαθο, χαριτωμένο, κ' ἕνα κορμάκι λιγερό, προβάλλει καὶ χαμογελάει καὶ τραβάει τὴ χανούμισσα μέσα καὶ κλείνεται ἡ πόρτα ἀπότομα.

Τὸ χανουμάκι. Δεκάξη, δεκαφτὰ χρονῶνε. Κι ὁ ξηνητάρης, ὁ ἴσαμε κεῖ πάνου, ὁ καλοστεκούμενος Τουρκαλάς, ὁχι πατέρας του, μὰ ἀφέντης του—ἀντρας του, νὰ ποῦμε.

Χαράμι του. Μιά φορὰ σὰ νὰ μὲ εἶδε τὸ χανουμάκι πού τὸ κρυφωθεῖσα πίσω ἀπὸ τοὺς μπερντέδες. Κ' ἔβγαλε, ἔτσι καθὼς εἴτανε κείνη τὴν ὥρα ἐρημιὰ στὸ στενοσόκακο, περισσότερο τὸ κεφάλι του καὶ τὸ κορμάκι του ὧς ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ στάθηκε καὶ περσότερη ὥρα, τάχα κουβεντιάζοντας μὲ τὴ βίβλιτα.

Μιά φορὰ σὰ νὰ μὲ εἶδε ὁ γέρος πού κρυφωθεῖσα. Καὶ κοντοστάθηκε. Κ' ἔρηξε μιὰ λοξὴ ματιά στὸ παράθυρο. Καὶ μπήκε μέσα. Καὶ ἔκλεισε τὴν πόρτα βροντερὰ.

Τοσοδὰ τὸ σοκάκι. Νά, τοσοδὰ. Ν' ἀπλωνα τὸ χέρι μου θάφτανα, θαρρῶ, νανοῖζω τὴν πόρτα καὶ νὰ πῶ στὸ χανουμάκι:

— Τὸ κλουβὶ ἀνοιχτό. Πέταξε νὰ χαρεῖς τὴ λευτεριά σου κ' ἐσύ, σκλαβωμένο πουλί!...

3

Ο ΒΡΟΥΚΟΔΑΚΑΣ

'Υστερ' ἀπὸ χρόνια. 'Υστερ' ἀπὸ εἴκοσι, εἴκοσι—πέντε χρόνια. Γιὰ φαντάσου! Καὶ νὰ τύχει νὰ κατεβῶ ἐγὼ στὴν Κρήτη καὶ νὰ βρίσκεσαι ἐσύ ἐδῶ καὶ νὰνταμωθοῦμε ἕνα πρωῒνὸ στὸν καφενέ, τοῦ Χατζόπουλου, πού τονε λένε, κεῖ στὶς Τρεῖς Καμάρες.

Νιό, παιδιά, χωρίστηκαμε καὶ κουρασμένοι στρατοκόποι τῆς ζωῆς ξανταμωθήκαμε, μὲ φιλοχονισμένα τὰ μαλλιά καὶ μὲ τίς ψυχὲς καρβουνιασμένες.

Καὶ μιλήσαμε γιὰ τοὺς φίλους μας, γιὰ τὴ χρυσή μας παρέα, τὴν τοτινὴ.

— Ὁ Νίκος πέθανε, τὸ ξέρω. 'Αμὲ ὁ Μῆτσος;

— Πέθανε κι αὐτός.

— Ὁ Γιάγκος;

— Οὐ...ἀπὸ χρόνια!

— Κι ὁ Γιάσος!...

— Ναι, κι αὐτός...

— Ὡστε οἱ δύο μας μονάχα μέινουμε;

Ναι, οἱ δύο μας, ἄμοιρε Μαθιέ. Μὰ οὔτε μεῖς. Πάνε κ' οἱ ἔξη οἱ λεβέντες. Οἱ τέσσερις ἀπὸ τὸ Χάρο, ἐμεῖς οἱ δύο ἀπὸ τὰ δέριφί του, τὸ Χρόνο. Πάνε κ' οἱ ἔξη οἱ λεβέντες. Θιὸς χωρὶς' τους. Πάνε.

Κ' ἔκλαιγες τοὺς πεθαμένους μας, ἄμοιρε Μαθιέ, καὶ δὲ λογάριζες καθόλου τοὺς δύο μας, πού περνούσαμε στὴ φαντασία σου τάχα γιὰ ζωντανοί.

Καὶ μιλοῦσες. 'Ακράτητα μιλοῦσες. 'Ηθελες νὰν τὰ πεις ὅλα, νὰ μοῦ ξεμυστερευτεῖς ὅλες τίς ἐλπίδες σου κι ὅλα τὰ ὄνειρά σου. Καὶ μιλοῦσες ἀκράτητα. Κάπιο προαίστημα λὲς καὶ σὲ κυρίευε πὼς ἴσως πιά δὲ θὰ ξανταμωθοῦμε στὴ ζωὴ—καὶ βιαζόσουν νὰ κάνεις ὥρες τίς στιγμὲς καὶ χρόνια τίς ὥρες, νὰ ζήσεις ἔτσι περσότερο καιρὸ σιμά μου καὶ νὰ μοῦ τὰ πεις ὅλα, ὅλα...

Μὰ μὴ θαρρεῖς πὼς σ' ἀκούγα, ἄμοιρε Μαθιέ. 'Οχι, δὲ σ' ἀκούγα. Μόνο σ' ἔβλεπα. Σ' ἔβλεπα κι ἀνατρώμαζα. Γιατὶ σὲ σένα ἔβλεπα τὸ βρουκόλα καὶ τῆς πεθαμένης Νιότης μου, πού βγήκε ἀπὸ

τὸ κιβώρι του νὰ μοῦ φωνάξει χλευαστικὰ πόσο ὁμορφὴ εἴταν ἡ ζωὴ πού πέρασε καὶ πού δὲ συλλογιστήκαμε τότε νὰν τὴ χαροῦμε.

'Ηράκλειο (τῆς Κρήτης), Μάης τοῦ 1910.

ΙΣΙΟΝΑΣ

ΓΙΑΝΗΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1908 ἔτυχε νὰ περάσω μερικὲς μέρες στὸ Παρίσι, ὅπου σ' ἐνὸς φίλου μου τὸ τραπέζι παρατήρησα τὴν Ἰφιγένεια τοῦ Παπαδιαμαντόπουλου μὲ ἀφτόγραφο ἀφιέρωμα πρὸς τὸ φίλο μου. Παρακάλεσα λοιπὸν τὸ φίλο μου, ἀφοῦ εἴταν τόσο σχετικὸς του, νὰ μὲ γνωρίσει μὲ τὸν ξακουσμένο ποιητὴ. Ἐτσι συμφωνήθηκε νὰ ἀπαντηθοῦμε οἱ τέσσερις—ὁ τέταρτος εἴταν ἕνας γιός μου—στὸ Café Napolitain τῆς λεωφόρου τῶν Ἰταλῶν, ὅπου, φαίνεται, περνοῦσε ὁ ποιητὴς κάθε του ἀπομνημέρου.

Εἴταν ἀπάνου κάτου 4-ῆ ὥρα. 'Αν εἶναι ἀληθινὰ ὅσα ἀκουσα, ὁ Παπαδιαμαντόπουλος μόλις τέτα ὥρα εἴταν ἑτοιμὸς νὰ βγεῖ. Ξενυχτοῦσε ὡς στὸ πρωῒ ἢ μὲ τοὺς φίλους του ἢ γράφοντας. Ὁ φίλος μου τὸν ἀπάντησε ἕνα πρωῒ στίς 8 μὲ τὰ χερσόγραφα του στὸ χέρι, ἐνῶ πῆγαινε νὰν τὰ παραδώσει σὲ μιὰ ἐφημερίδα καὶ κατόπι νὰ κοιμηθεῖ. Ἡ ὄψη του ὅμως—ἀν κι' ἀκουσα πὼς ἔπινε κιόλας κομὰτι—δὲν εἴταν ὄψη ἀνθρώπου ξενοχτέρη καὶ κουρασμένου· φαίνονταν γερὸς καὶ ζωηρὸς μὲ ὄψη ἀνάλογη πρὸς τὴν ἡλικία του. Εἴταν καὶ καλοτρίμενος καὶ καλοφορεμένος καὶ μὲ τὸ γνωστὸ του μονογάλι.

Ἐφτασε καὶ στὴν ὥρα του. Γιατὶ οἱ τρόποι του εἴταν ἀνθρώπου πού ἤξερε ἀπὸ κόσμον. Μιλοῦσε μὲ πολλὴ ζωὴ καὶ κομὰτι δυνατὰ, μὰ καθόλου φόρτικὰ μῆτε φαντασμένα. Ὁ τόνος του εἴταν τόνος συντρόφου, μὰ συντρόφου πού συνήθισε νὰ δεσπόζει τὴν κουβέντα. Μιλοῦσε μόνος του πολλὰ περισσότερα, παρ' ὅτι ἐμεῖς ἀντάμα οἱ ἄλλοι τρεῖς, μὰ ὄχι σὰ νὰ καμάρωνε τὴ φωνή του εἴταν ἑτοιμὸς καὶ νὰ ἀκούσει. Μὰ μιλοῦσε περισσότερα γιατί εἶχε περισσότερα νὰ πεῖ τὰ λόγια του ἀνάδρουζαν ἀφθονα σὰν ἀπὸ νερομάννα. Εἴταν καὶ πολὺ παραστατικὰ καὶ νόστιμα, ἀκόμα καὶ σοφὰ ὄχι ρητορικὰ μῆτε ἴδασκαλικά. 'Ανακάτεβε, ἐννοεῖται, ἀρετὰ γαλλικά, μὰ ὄχι καὶ τόσα ὅσα περιμένα' ὄχι βέβαια τόσα ὅσα

GEORGE MEREDITH

...If I drink oblivion of a day
So shorten I the stature of my soul...
(Meredith)

Σ' ἕνα ἀπόμακρο καὶ δασυστόλιστο πύργο, σ' αὐτὸν τὸν ἴδι πούζησε κι ὁ Stevenson καὶ ὁ Keats γράφοντας τὸν Endymion—λές κ' οἱ μούσες ὅλες τὸν ἔχουνε στοιχειώσει αὐτὸν τὸν πύργο—κοντὰ στοὺς ἀγρίους κι ὀλοπράσινους δρυμοὺς τοῦ Box Hill, πέρασε τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ὁ ἄγνωστος ἀκόμα σ' ἐμᾶς George Meredith. 'Απομονωμένος ἀπὸ τὸν κόσμον, πύργος αὐτὸς τοῦ πνέματος μὲς σ' ἄλλον πύργο, ζοῦσε μὲ τῆς ιδέας του τὸ γλυκὸ συντρόφεμα καὶ μὲ τοῦ κόσμου ποῦχε δημιουργήσει τὰ διάπλατα ὄνειρα μόνο, κ' οἱ μόνες διακοπὲς στὴ φιλοσοφική του ζωὴ εἴτανε τῶν θαυμαστῶνε του μερικὰ δείγματα λατρείας. 'Υστερ' ἀπὸ 81 χρονῶ ζωῆ, (γεννήθηκε στὰ 1828)¹⁾ πέ-

¹⁾ Τὸν ἴδιο χρόνον μὲ τὸν Tolstoj, τὸν Ibsen, τὸν Taine κλπ.

θανε τὸ περσινὸ καλοκαίρι, ἀφίνοντας μας βαθεῖα, τοῦ περασμοῦ του ἀπὸ τὸν κόσμον, σημάδια. Ὅπως στὴ ζωὴ του, ἔτσι καὶ στὸ θάνατό του ὁ Meredith.

— Τὸ θάνατο, ἔλεγε, ἔζησα πολὺ καὶ δὲν τὸν φοβοῦμαι: δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἄλλη μεριά τῆς πόρτας!...

Καὶ πραγματικῶς ὕστερ' ἀπὸ μισοῦ αἰῶνα λάτρεμα τῆς ὁμορφίης πούβγαλε τὸ μοναδικὸ ἔργο του, παρθένο, ξένο ἀπὸ κάθε ταπεινὴ ὑποχώρηση καὶ σεβαστὸ ἀπὸ ὅλον τὸν ἀναπτυγμένο κόσμον, τί εἶχε νὰ φοβηθῇ ἀπὸ τὸ θάνατο ὁ Meredith; Ὁ ποιητὴς, ὁ συγγραφεὺς ὁ ἀγαπητὸς τῆς νιότης, στὴν ἀρχὴ τῆς περασμένης ἀνοιξῆς (18 τοῦ Μάη) πέταξε ψηλὰ ἀναστημένος ὀλάνκερος, μ' ὅλη τὴν ὁμορφίαν τῆς ψυχῆς του, στὸ ἀθάνατο ἔργο του.

Μπορεῖ κι αὐτὸς νὰ λογαριασθῇ μὲ τοὺς συγγραφάδες τῆς προηγούμενης γενεᾶς, μὰ μὲ τὸν Dickens καὶ τὸν Thackeray. Μόνο ἡ θανή του εἶναι κοντὰ μας· κι ὅμως ὁ Meredith μπορεῖ νὰ μπεῖ δίπλα—τέτοια εἶναι ἡ τέχνη του καὶ τὸ εἶδος του—μὲ τοὺς ἄλλους τρεῖς μεγαλωτάτους ἀντιπρόσωπους τῆς σύγκαιρης ἀγγλικῆς σκέψης. Τὸνομά του λάμπει μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ Hardy, τοῦ

Swinburne καὶ τοῦ Kipling. Τὸ ἔργο τοῦ Meredith εἶναι σὰν ἀλυσίδα πού ἐνώνει τὴν προηγούμενη φιλολογικὴ παραγωγὴ τῆς Ἀγγλίας μὲ τὴ σημερινή της. 'Απὸ τοὺς λογοτέχνες τῆς γενεᾶς του χωρίζεται μὲ τοὺς πρωτότυπους, παραξένους κι ἀλλόκοτους χαραχτήρες πού δημιουργεῖ καὶ μὲ μιὰ ἐλπίδα ἰδιαίτερη γλώσσα πού μόνος αὐτὸς τῆς ἔδωσε ζωὴ καὶ μ' αὐτὴν ἀνεβαίνει σὲ ἀληθινὸ καὶ μέγα ὕψος ἔκφρασης κι ἀρμονίας.

Ὁ Meredith φάνηκε σ' ἐποχὴ πού τὰ μεγαλύτερα ὀνόματα λάμπανε στὸ φιλολογικὸ οὐρανὸ τοῦ τόπου του. Αὐτοὶ ποῦπαμε προηγήτερα, ὁ Morris, ὁ Ruskin μεσουρανοῦσαν, ὅλοι πρώτης γραμμῆς κεφάλια μὲ παγκόσμια φήμη. Τότε ἦρθε κι ὁ νιὸς ἀκόμα Meredith. Τόσοι καὶ τόσοι μεγάλοι φυσικὸ εἴτανε νὰ τότε σκεπάζουν καὶ νὰ μὴν τὸν ἀφήσουνε νὰ φανῇ, ἀφοῦ μάλιστα κι ὁ ἴδιος ποτὲ δὲν κατέβηκε στὴν ταπεινὴ ρεκλάμα, ἀλλὰ πάντα ζοῦσε τὴν ἀριστοκρατικὴ πνευματικὴ ζωὴ πού κάθε μεγάλος νοῦς μπορεῖ καὶ ζῇ, βράχος αὐτὸς ἀκλόνητος στὰ κύματα πού ἀπὸ παντοῦ τὸν χτύπαγαν, σὰ νὰχε τὴν πίστη πὼς κι αὐτὸς μιὰ μέρα θάμπαινε στὸν ἴδιο κύκλο μ' ὅλους τοὺς συγκαίρινους του μεγάλους.

ἀνακατέβει τὸ πρῶτον τυχὸν μοσκομυρισμένο φρουρίνι τῆς Ἀθήνας ἢ τῆς Ἀλεξάνδρειας.

Μόλις ἀρχίσαμε τὴν κουθέντα, ἕνας ἐφημεριδογράφος ἀπὸ ἄλλο τραπέζι ἤρθε κοντὰ καὶ ζήτησε νὰ μᾶς τὸν πάρει. Δὲ θυμοῦμαι τὸ ὄνομά του. Νομίζω, εἴταν Ἰσραηλῆτης, καὶ φοροῦσε ἕνα σωρὸ χοντρά δαχτυλίδια καὶ ἄλλα μπιχλιμπιδία μοναχὰ σκουλαρήκια καὶ βραχιόλια δὲ φοροῦσε. Ὁ Παπαδιαμαντόπουλος μοῦ φάνηκε σὰ νὰ στενοχωρήθηκε μὲ τὸν τρόπο του καὶ σὰ νὰ τὸν ἐστελνε, ὅπως λέει ὁ λόγος, ἀπὸ κεῖ ποῦ μᾶς κόπιασε.

Τοῦ εἶχα στείλει κατὰ καιροὺς τὴν Ἰλιάδα, τὸν Κύκλωπα, καὶ τὸν Ταμπουρά. Μοῦ εἶπε πὼς λυπᾶται ποῦ δὲν ἔγραφε ποτές του νὰ μὲ ἐφχαριστήσῃ, μὰ πὼς σκόπευε νὰ κάνει κάτι καλύτερον, νὰ γράφῃ δηλαδὴ μιὰ κριτικὴ τῶν ἔργων μου. «Καὶ θὰν τὴν κάνω» εἶπε «ἀφτὴ τὴν κριτικὴ». Ἄν τὴν καταπιάσθηκε ἀληθινὰ δὲν ξέρω. Μὰ πὼς εἶχε διαβάσει μὲ προσοχὴ τὰ ἔργα εἶναι βέβαιον. Μοῦ εἶπε ἀρκετὰ διεξοδικὰ τὴν ιδέα του γιὰ τὴν Ἰλιάδα. Τὸ συμπέρασμα τοῦ εἴταν πὼς ἡ μετάφραση εἶναι καλὴ, μὰ πὼς δὲν εἶναι ὁ Ὅμηρος. Τοῦ ἄρσενε πολὺ περισσότερο ὁ Κύκλωπας, καὶ μὲ παρακίνησε νὰ καταπιαστῶ μὲ κωμωδία τοῦ Ἀριστοφάνη. Γιατὶ ἡ γλώσσα, εἶπε, τερνιάζει περισσότερο μὲ τὸ σατυρικὸ ὅφος. Ἐκεῖ, νομίζω, ἔκανε μεγάλο λάθος· μὰ ἀφτὸ εἶναι ζήτημα ἀτομικῆς γνώμης. Μίλησε γιὰ τὸν Παλαμὰ μὲ πολὺ σέβας. Ὅσο θυμοῦμαι, εἶπε πὼς κάτι εἶχε γράφῃ γιὰ τὸν Παλαμὰ ποῦ παρεξηγήθηκε.

Ὡς πρὸς τὸ γλωσσικὸ ζήτημα μοῦ φάνηκε σὰν κλονισμένος· δηλαδὴ σὰ νὰ ἀγαποῦσε τὴν καθαρεύουσα ἄλλοτε, μὰ σὰ νὰ ἀλλάζε τώρα γνώμη.

Γιὰ τὰ ἔργα του εἶπε μερικὰ, μὰ ὅχι καὶ τόσο πολλὰ. Τὸ μόνο ποῦ θυμοῦμαι εἶναι πὼς μιλώντας γιὰ τὸν Ἑβριπίδη, πρόσθεσε γαλλικὰ

— Mais j'ai fait mieux que lui !

Ἀφτὸ θὰν τῶλεγε ἀρκετὰ φαντασμένο, καὶ ἂν εἴταν ἀληθινόν. Μὰ ἐμολογῶ πὼς δὲν τὸ ἀπάγγειλε μὲ τρόπο ποῦ γκρουτζάνιζε. Σὲ τέτια λόγια τὸ σημαντικότερον εἶναι τὸ ὅφος.

Ἐκεῖνες τὶς μέρες γίνονταν κάπια ἐνέργεια στὸ Παρίσι νὰ στηθεῖ μνημεῖον στὸν Ὅμηρον. Τότε ρώτησα ἂν εἴτανε μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς. Δὲν εἶπε μήτε γαὶ μήτε ὅχι, παρὰ περιγελαστικὰ

— Βλέπετε δά, ὁ Ὅμηρος ἔχει ἀνάγκη τὰ μνημεῖα τους !

Στὰ 1850—τότε παρουσιάστηκε στὴ φιλολογία—εἴτανε ὁ καιρὸς ποῦ θριάμβευε ἡ αἰσθηματικὴ ποίηση. Μὴν ξεχνοῦμε πὼς τότε δοξάζονταν ὁ Tennyson μὲ τὸ τρυφερὸ καὶ ὀλόμορφο αἰσθηματικὸν ἐκφρασμένο στὴν πιὸ λεπτὴ ρωμαντικὴ ποίηση. Τότε ὅμως γινότανε καὶ μιὰ μεγάλη ζύμωση καὶ ἡ ιδέα μιᾶς ριζικῆς μεταβολῆς ἀρχίζε νὰ μπαίνει σὲ κάθε νοῦ. Ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐπανάσταση, ἡ βιομηχανικὴ ἀναστάτωση, ὁ δαρβινισμός, ἀρχίζαν νὰ ἀλλάζουν τὶς σύγχρονες ιδέες καὶ ὁ ρεαλισμός ἐπαίρνε ζωὴ παντοῦ. Μέσα σ' ἕνα περιβάλλον—τὸ ἀγαπημένο τοῦ Taine—ποῦ ὁ Carlyle, ἡ Eliot καί, σὲ μερικὰ, ὁ Ruskin γενόντουσαν ἀρχαῖοι μιᾶς καινούργιας, πιὸ ἀληθινῆς πίστεως, ξεπρόβαλλε καὶ ὁ Meredith. Κηρύσσεται καὶ αὐτὸς ὁχτὸς τοῦ φικασιδωμένου αἰσθηματισμοῦ, μὰ πάλι δὲν μπαίνει καὶ ἐλδοφύχα στὸ νέο εὐαγγέλιον τῆς δύναμης καὶ λατρείας τῶν ἡρώων ποῦ διαλάλησε ὁ Carlyle. Τὸ χαίρειμά του στὶς καινούργιες ιδέες βέβαιον δὲν μπορούσε νὰ τὸν κάνει λαϊκὸ καὶ νὰ τοῦ τραβῇ πολλοὺς ἀναγνώστες. Ἀγκυλὰ, ἡ δημοτικότη δὲν εἶναι οὔτε ἀπόδειξις οὔτε μέτρο μιᾶς μεγαλοφυΐας. Ἰσως νᾶναι ὁ καιρὸς μὲ τὰ κύματα τᾶτέλειωτα ἀπὸ ιδέες καὶ πράγματα, μὰ ἡ δημοτικότη πολὺ

Ἐκεῖ ἔλαβε ἀφορμὴ νὰ κάνει μιὰ παραβολὴ τῆς μονομαχίας Ἀχιλλέως καὶ Ἑκτορα πρὸς τὴν μονομαχίαν τοῦ Raoul καὶ Olivier τὴν περιγραφέναν μέσα στὴ Légende des Siècles. Τὸ συμπέρασμα τοῦ εἴταν πὼς ἡ περιγραφή τοῦ Hugo δὲν εἴταν πολὺ πρᾶμα συγκριτικὰ πρὸς τὴν ἐμνηρικὴ περιγραφή.

Σὰ σηκώθηκα νὰ φύγω, τοῦ εἶπα πὼς τὸ νομίζω ἐθνικὴ συφορά (ὅπως καὶ εἶναι) ποῦ μᾶς παράτησε. Συχνὰ τὸ συλλογιόμουν μὲ βαθὺ καημό. Ἀπὸ τίς Τρυγόνες καὶ Ἐχιδνες βλέπεις πὼς εἶπε γαλλικὰ μπορούσε νὰν τὸ πεῖ καὶ ρωμείνικα, ἂν καὶ βέβαιον δὲ θὰ δοξάζονταν ὅπως δοξάστηκε. Δὲν ἀπάντησε τίποτα, παρὰ μονάχα χαμογέλασε καὶ μούσφιξε τὸ χέρι. Τί τοῦλεγε ἡ καρδιά του, πὼς τὸ ξέρεῖ ;

Σὰν τὸν ἄφισα ὕστερα ἀπὸ μιᾶς ὥρας κουθέντα, ἀγόρασα ἕνα ἀντίτυπον τῶν Stances, καὶ τὴ νύχτα τοῦ μετάφρασα ἕνα του τραγουδι. Νὰ ἡ μετάφραση (ποῦ τὴν τύπωσε κατόπι ἡ κ. Παρρέν στὴν ἐφημερίδα τῆς)

Χρυσόδωρα π' ἀκόμα ἄχ ναι ! οἱ Μοῦσες μοῦ χαρίζουν,

ὦ στίχοι σ' ἄλλα χρόνια
τοῦ κήπου μου εἰστε κρῖνα ἄγνὰ ποῦ κάθε ἀβγούλα
ἀνθίζουν,

τοῦ δάσους λάλα ἀηδόνια,
Ρίαι, ποῦ ὁ ἥλιος, στίλβοντας τὰ σιγανὰ νερά του,
καθρέφτη του τὸ βάζει.

Καὶ τώρα ὦ τώρα, στίχοι μου, εἰστε αἶμα ἀπὸ θανάτου

πληγὴ ποῦ μάβρο στάζει.

Τὸ πρῶτ' τοῦστεῖλα τὸ μετάφρασμα, καὶ σὲ λίγες ὥρες πέρασε ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο καὶ μοῦ ἄφισε ἕνα ἀντίτυπον τῶν Contes de la Vieille France, ὅπου εἶναι γραμμένο τὸ ἐξῆς ἀφιέρωμα :

Au poète A. Pallis
Non le remerciez de sa belle
— Jeune homme, el' est fragment des Stances
Jean Moulin
ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

ψεύτικο κριτήριον μοῦ φαίνεται. Ἐκτὸς ἀπὸ ἀφτὸ ὁ ἐκλεκτικισμός του, ἡ ἀνυλτικὴ του τεχντροπία καὶ τὸ παράξενο ὅρος του, φυσικὰ τὸν ἀπομακρύναν ἀπὸ τὸν πολὺ λαόν. Οἱ κάπως παλιότερες ιδέες τοῦ Dickens καὶ τῶν συντρόφων του εἶχαν λάβει καιρὸ νὰ καταχτήσουν τὸ ἀγγλικὸ κοινόν. Τὸ ὅφος τους εἴτανε πιὸ λαϊκὸ καὶ πιὸ σύμφωνον μὲ τὴν κοινὴ ἀπαίτηση. Ἐκεῖνοι δημιουργοῦσαν μ' ὅ,τι εἶχανε μπρὸς τους, μὰ ὁ Meredith ἀνοίγε καινούργια στράτα. Κι ὅχι μόνο οἱ ιδέες του εἴταν ἐντελῶς καινούργιες, ἀλλὰ καὶ ἡ γλώσσα του σύμφωνον μ' αὐτές. Ἦθελε ἰδιαίτερον λεξικόν. Ὅλες αὐτὲς οἱ αἰτίες ἔκαναν τὸ Meredith νὰ μένῃ ἀγνωστός ἀπὸ τοὺς πολλοὺς. «In England, ἔγραφε, I am encouraged but by a few enthusiasts».

Πάντα ὅμως, καὶ σήμερον ἀκόμα—σύμφωνον μὲ τὴν ἐποχὴ ποῦ βγήκαν τὰ ἔργα του—ὁ Meredith μὲ τὴ δροσιὰ καὶ τὴ χάρη τοῦ μυαλοῦ του μᾶς παρουσιάζει ἕνα ἔργο γεμάτον μὲ τὴν πιὸ ἀνθισμένη νιότη. Κι ὅμως ὕστερ' ἀπὸ τόση φήμη ποῦ τὸν ζώνει, πολλοὶ δὲν τὸν ξέρουν ἄν, καὶ ἄλλοι δὲν εὐχαριστοῦνται νὰ τὸν διαβάσουν.

Μαζάζοντας μὲ τὴ φύση τὸ ἔργο τοῦ Meredith πάντα νέα ζωὴ θὰ παίρνῃ μὲ κάθε νέα γενεὰ ποῦ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

Η "ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ,"

«Δράμα εἰς πράξεις τρεῖς»

Συγγραφέας : Γ. Τσοκόπουλος

Τὰ τελευταῖα χρόνια ξεφυτρώνουν στὴ σκηνὴ κάμποσα θεατρικὰ ἔργα ποῦ οἱ κριτικοὶ τὰ ὀνομάζουν «λεπτά». Ἔτσι κατάντησε μ' αὐτὸ τὸν ὄρον νὰ χαρακτηρίζεται κάθε ἀδύναμον καὶ ἀναιμικὸ δράματάκι. Συγγραφέας ἀδέξιος νὰ πιάσῃ μῦθον ποῦ νὰ ἔχῃ τέλεια συνέπεια σ' ἐκεῖνο ποῦ θέλει νὰ πῇ καὶ ποῦ μπορεῖ νὰ πῇ, συγγραφέας ἀδέξιος στὸ νὰ ἰδῇ τόσο ἀπὸ ἀψηλὰ ὅσο καὶ ἀπὸ σιμὰ τὴ συνολικὴ ὅψη τῆς ψυχολογίας τοῦ ἔργου του, ἀδέξιος ἀκόμα στὸ γοργὸ καὶ ἀλαφρὸ σὰν αὐτὰ καὶ δυνατὸ σὰν κεραυνὸς πλέξιμον καὶ ξετύλιγμα τῆς κάθε λογῆς σκηνῆς, ἀνακηρύσσεται «λεπτὸς» συγγραφέας.

Ἐποθέτουμε ὅμως πὼς ὅπου ἄλλοῦ μεταχειρίστηκαν αὐτὸν τὸν ὄρον, κάπως ἄλλιως τὸν καταλάβαινε. Θέλησαν νὰ χαρακτηρίσουν τὴν ἐσωτερικὴ δράση ποῦ περνᾷ καὶ πᾶσι δίχως ἐξωτερικὰ ἐπεισόδια νὰ μᾶς τραβοῦν τὴν προσοχὴ καὶ νὰ μᾶς ταραξοῦν τὰ νεῦρα, τὴν εὐγενικὴ αἰσθησὶν τῆς γύρο ζωῆς ἀπὸ τὰ πρόσωπα, τὴ φιλοσοφικὴ ἀντίληψιν τοῦ συγγραφέα γιὰ τὰ πάθη ποῦ ἀντιμάχονται μὲ τὴ μοῖρα ἢ συναμεταξύ τους, καὶ ἀκόμα τὸ ψυχολογικὸ φόντον ποῦ ἀπάνου του σέρνεται ἡ βυθιστὴ συγκίνηση, συγκίνηση ποῦ ἀνατέλνει σὰ θαμπὸ ρόδινο φῶς γιὰ νὰ προμνήσῃ τὸ κάμα τοῦ κλοκαϊριᾶτικου ἡλίου.

Κάθε ἄλλο τὸ λοιπὸ παρὰ «λεπτὸν», ὅπως ρε-κλαμαρίστηκε, εἶναι τὸ καινούριον δράμα τοῦ γνωστοῦ δημοσιογράφου κ. Γ. Τσοκόπουλου ποῦ μὲ τὸν τίτλον «Ἀτμοσφαῖρα» παίχτηκε τὴν περασμένη Δευτέρᾳ γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ θέατρο τῆς «Νέας Σκηνῆς». Ἄν κοιτάξῃ κανεὶς τὸ σύνολόν του, μπορεῖ ἀναμφισβήτητα νὰ τὸ χαρακτηρίσῃ γιὰ δημοσιογραφικὴ χοντροκοπιὰ πρώτης ἀράδας.

*

Ἐνα σπῆτι σύγχρονον. Ὁ πατέρας ἐπιτήδειος τζαμπατζῆς τῆς κλοζωίας, ἡ μητέρα πολὺ λαφρὰ στὰ μυκλὰ καὶ στὴ διαγωγή, ὁ γιὸς ἄξιος τῷ γονεῖ του, ἕνας χαμένος τεμπέλης, καὶ ἡ Λιλή ἕνας τύπος κοριτσιοῦ ποῦ θὰ ἤθελε νὰ τὸ παραστήσῃ ὁ συγγραφέας μὲ λεύτερη καὶ γενναία ψυχὴ, καὶ ποῦ ἀ-

θὰ τοῦ δείχνῃ ὁλοένα νέα δείγματα θαυμασμοῦ καὶ λατρείας. Καθὼς λέει κάποιος κριτικὸς του, τὸ ἔργο τοῦ Meredith μοιάζει μὲ καθρέφτη ποῦ δὲ θέλει νὰ δῇ μέσα ἡ ἀνθρωπότη, γιατί φεβᾷται πὼς θὰ βρεθῇ ἀπαράλλαχτη χωρὶς κανένα κολάκεμα, ἀλλὰ καὶ χωρὶς φουσκωμένο κανένα τῆς ἐλάττωμα. Ἔττανε πρὸδρομὸς μιᾶς καινούργιας φιλολογικῆς ἐποχῆς μὲ τεχντροπία πιὸ σύμφωνη μὲ τὴν τωρινὴ ἀντίληψιν ἀπὸ τὴν τότε. Γι' ἀφτὸ ἴσα-ἴσα φάνηκε γεμάτος μὲ μεγάλα ἐλαττώματα, μὰ ὅσο περνοῦν τὰ χρόνια ὅλοι βλέπουνε τὶς μεγάλες χάρες τοῦ Meredith καὶ ὅλοι ἀναγνωρίζουνε πὼς μιὰ ξεχωριστὴ σφραγίδα ἔχει στὴν ἱστορίαν τοῦ καλοῦ. Κι ὁ ἴδιος ὁ ἀγγλικὸς λαὸς στὴν ἀρχὴ δὲν καταλάβαινε τὸ μεγάλο συγγραφέα του. Ἡ μεγάλη του πρωτοτυπία ἐσκαντάλιζε. Ἀὐτὸ καὶ οἱ πατριῶτες του ὅπως εἶναι κολλημένοι στὶς πατρίες συνήθειες τους τῆς ὕλικῆς ζωῆς, ἔτσι καὶ στὴ φιλολογία φαίνονταν σὰ νὰ παίρναν τὴν τεχνικὴ μίμηση γιὰ τὴν ἰδίαν τὴν τέχνην. Χτυποῦσε πολὺ ὁ ξεχωριστὸς τύπος τοῦ Meredith καὶ ἐνοχλοῦσε τὸν κόσμον. Ἀρχε ν' ἔχανε δίκιον ; Αὐτὸ θὰ τὸ δοῦμε ἂν ἐξετάσουμε κάπως καλλίτερα τὸ ἔργο τοῦ Meredith. Σ' ὅλα του εἶναι ἀλλόκοτος καὶ πρέπει κανεὶς μὲ μεγάλο κόπον